

Еколого-систематичний огляд лісової теріофауни

Ряд Лиликоподібні, або Рукокрилі

Ряд Гризуни

Ряд Зайцеподібні

Ряд Рукокрилі (Chiroptera)

Лиликоподібних (рукокрилих) звичайно поділяють на два підряди:

Кажани, або лиликовиді, інколи як «малі рукокрилі» (Microchiroptera), переважно комахоїдні рукокрилі, здатні до ехолокації;

Крилани, або крилановиді, інколи як «великі рукокрилі» (Macrochiroptera) фруктоїдних рукокрилих (типовий представник — «летюча лисиця»).

Одна з найбільш спеціалізованих груп ссавців, більшість ознак якої пов'язана з пристосуваннями до активного польоту.

- розвинена передня кінцівка з видовженими метакарпаліями та фалангами.
- крилова болона («перетинка»), яка включає
- дактилопатигій (між пальцями),
- плагіопатигій (між передньою і задньою кінцівкою),
- уропатигій (охоплює хвіст, є не в усіх).
- розвиток кіля тощо.

Ряд комахоїдних в Україні представлений

Родина підковикові (Rhinolophidae) — 2 види, підковики малий і великий

Родина довгокрилові (Miniopteridae) — 1 вид, який регіонально вимер, довгокрил європейський

Родина молосові (Molossidae) — 1 вид-неофіт, тадарида європейська

Родина лиликові (Vespertilionidae) — 24 види.

Найвідомішими представниками ряду в складі фауни України є пергачі та нетопири, які часто оселяються в будівлях людей і можуть залітати до кімнат через відкриті вікна, особливо під час полювання за комахами.

Підковики і нічниці

нетопири й вечірниці

вухані й широкоухи

пергачі й лилики

Ряд Рукокрилі (Chiroptera)

- Розміри тварин різних видів істотно відрізняються. Найбільші рукокрилі – летючі лисиці калонг, що досягають в довжину 40 см і масою до 1 кг. Найменший представник даного ряду – свиноносий кажан довжиною близько 3 см і масою 1,7 г.
- У процесі пристосування до польоту передні кінцівки перетворилися на крила: передпліччя, п'ясткові кістки і фаланги пальців (крім першого) сильно видовжені; між плечем, передпліччям, пальцями, боками тіла, задніми кінцівками і хвостом натягнута тонка літальна перетинка. У них розвинений кіль, до якого прикріплюються м'язи, що забезпечують рух крила. Зуби — комахоїдного типу. З органів чуття добре розвинені органи слуху і дотику, тоді як зір недорозвинений. Більшість видів здатні до ехолокації. Для орієнтування у просторі вони видають ультразвукові сигнали (частота коливань від 12 до 190 тис. Гц/с), які відбиваються від предметів, розташованих на їхньому шляху, і вловлюються тваринами за допомогою великих вушних раковин. Поселяються вони в дуплах дерев, на горищах будинків, у печерах. Удень ховаються, а в сутінках ловлять комах. На зиму впадають у сплячку, збираючись у печерах, дуплах дерев; деякі види мігрують у теплі краї.

Ряд Рукокрилі (Chiroptera)

Поширення рукокрилих – широко поширені по всьому світу, виключаючи полярні зони та відкриті водні простори. Найбільш численна ця група тварин в теплому кліматичному поясі тропіків – в Азії, Африці, Австралії.

Рукокрилі харчуються комахами, деякі можуть вбивати і поїдати дрібних тварин – мишей, жаб, птахів, ящірок. Їжею для багатьох видів кажанів є плоди, квіти, нектар, тощо.

Розмноження рукокрилих ссавців. Шлюбний сезон у багатьох рукокрилих починається через чотирнадцять днів після прокидання від зимової сплячки. Парування відбувається на деревах. Тривалість вагітності варіює від 44 діб у нетопира-карлика до семи місяців у вампірів. Взимку розвиток ембріонів припиняється і знову продовжується вже тільки навесні (є латентна стадія). Самки кажанів народжують одного або двох дитинчат. Тропічні види приносять по два приплоди на рік. Самки годують малюків молоком майже до тримісячного віку, поки вони не навчаться літати.

Представники рукокрилих тварин – вухань, вечірниця руда і мала, нетопир малий, кажан, вампір. Значення рукокрилих кажанів в господарстві людини полягає в тому, що вони знищують комах-шкідників в нічний час. У тропіках багато рослин запилюються нектароїдними кажанами. Поїдаючи плоди рослин, рукокрилі беруть участь у поширенні насіння. В Африці м'ясо деяких рукокрилих вживають в їжу. Деякі види рукокрилих приносять шкоду. Вони можуть шкодити садам фруктових дерев. Вампіри нападають на домашніх тварин і є переносниками збудників небезпечних захворювань.

Кажани: дивовижні ссавці з ехолокацією

Кажани – одні з найдивовижніших видів ссавців на Землі. Навколо них існує чимало міфів, на кшталт того, що ці істоти п'ють кров та асоціюються з Дракулою. Проте, насправді кажани – доволі милі, беззахисні та навіть корисні тварини.

Наукова назва Рукокрилі походить від двох грецьких слів, що означають «рука» (cheir) та «крило» (pteron). Пов'язана вона з тим, що частини крила кажана нагадують руку з чотирма «пальцями», вкритими тонкою мембраною.

Українська назва «кажан», скоріш за все, походить від застарілої форми «кожан», що є похідною від старослов'янського «кожа» (тобто «шкіра»). Пов'язано це з тим, що крила у цих ссавців мають вигляд широких шкіряних перетинок. Назва «летюча миша» є калькою з російської, та походить не через родинний зв'язок з мишами, а через звуки цих тварин, схожий на мишачий писк.

Оскільки в Україні поширені переважно «малі рукокрилі», тобто кажани, то остання назва зазвичай використовується як синонім до Рукокрилих. Українці також використовують для кажанів такі назви, як «ночовиди», «гацик» чи «пергачі».

Кажани: дивовижні ссавці з ехолокацією

Найменшим є джмелевик, що сягає завдовжки лише 2,9-3,3 см та важить 1,5-2 г. Розмах крил у нього сягає 16 см. Цей найменший кажан також має славу найменшого сучасного ссавця у світі.

- Найбільшим кажаном (тобто представником малих рукокрилих) є гігантський лжевампір. Довжина тіла у нього сягає 12-13,5 см, а розмах крил – 60-90 см, тоді як вага становить 150-190 г.

Зазвичай кажани мають тонкий шар коричневого, чорного чи сірого хутра. У деяких видів можуть домінувати світліші барви – білуваті, жовті, палеві, а іноді – навіть помаранчеві.

- При цьому залежно від виду хутро на тілі кажана може бути рівним чи кудлатим, густим чи рідким, коротким чи довгим. Існують навіть різновиди, в яких тіло з голою шкірою, зовсім без хутра. Також у кажанів є хвіст, довжина якого залежить від певного виду. У деяких різновидів кажанів він може бути зовсім не помітний.

Кажани: дивовижні ссавці з ехолокацією

Крило у цих ссавців має 4 кістки, які можна вважати його пальцями, а також кістку, яка слугує великим пальцем. Тонкий шар шкіри (мембрана) з'єднує ці кістки, утворюючи гнучке крило кажана.

Як відомо, ці тварини здатні миттєво змінити напрямок польоту. Ця навичка доступна їм саме завдяки гнучким кісткам в їхніх крилах. Також така структура крил забезпечує високу швидкість польоту.

Цікавий факт!

Найшвидший кажан може рухатися зі швидкістю 159 км/год. Проте переважна більшість цих тварин зазвичай рухається зі швидкістю 40 км/год.

Найчастіше за все кажани населяють печери. Проте вони також живуть на деревах (у дуплах, щілинах), під мостами та у норах, у покинутих штольнях та навіть на горищах домівок. Зазвичай кажани вибирають місце для ночівлі, де вони будуть сховані від хижаків та зможуть спати вдень.

Цікавий факт! Найбільша концентрація різновидів кажанів живе поблизу екватора.

Поведінка та спосіб життя кажанів. Деякі види кажанів мігрують на зимівлю у теплі місця. Ці летючі ссавці впадають у сплячку приблизно з жовтня чи листопада до настання весни у березні. Кажан, який живе у місці, де температура не опускається нижче 45°C, може не мігрувати у тепліший клімат.

Кажани – соціальні тварини, що живуть колоніями, у яких нерідко налічується до сотні тисяч особин. Попри те, що ці тварини люблять сусідство своїх родичів, вони доволі сором'язливі та уникають людей.

Кажани: дивовижні ссавці з ехолокацією

Колоніальний спосіб життя – надійний захист кажанів від хижаків. Якщо сова вдереться у колонію, то більшість цих дрібних ссавців зможуть втекти.

- Кажани – нічні тварини. Їх можна побачити зазвичай у сутінках та вночі, коли вони виходять на полювання. Якщо зустріти кажана у своєму дворі у цей час, то можна бути впевненим, що ця тварина облаштувалася для життя десь на сусідньому дереві або у затишному місці на горищі.
- Відпочивають кажани догори ногами. Для цього вони уможцуються у щілини чи зачіплюються кігтями задніх кінцівок за невеликі виступи. Їхні кінцівки облаштовані так, що тварина при цьому не втомлюється.

Кажани сплять головою вниз, тому що така поза дозволяє легко відправитися у політ. Вони падають донизу та летять, що дозволяє економити енергію та час у разі небезпеки для життя. Під час щоденного сну ці ссавці зменшують температуру свого тіла до рівня температури навколишнього середовища. Крім того, що кажани вправно літають, вони ще й можуть добре бігати по землі.

Цікавий факт! Найбільша колонія кажанів знаходиться у Монфорті на Філіппінах. Тут налічується 3 млн цих тварин, а їхня кількість лише зростає.

ТОП-10 цікаві факти про кажана

- Кажани становлять найчисленнішу за видовим розмаїттям групу ссавців (близько 900 видів).
- Кажан – єдиний ссавець, який здатен до довготривалого активного польоту. Він може літати, не плануючи, при цьому деякі види розвивають чималу швидкість.
- Бразильська тадарида чи бразильський складчатогуб може розвивати швидкість понад 160 км/год, що надає цьому кажану славу найшвидшої тварини Північної Америки.
- Деякі кажани щороку долають до 3800 км, щоб провести зиму у місцевості з теплим кліматом.
- 70% всіх кажанів харчуються жуками, мухами, комарами та в цілому допомагають контролювати популяцію комах.
- Існує 3 види кажанів-вампірів, які харчуються винятково кров'ю інших ссавців.
- Те, що кажани сліпі – один з найбільших міфів про цих тварин. Вони погано бачать у темряві, але не є сліпими, хоча й не мають кольорового зору.
- Кажани мають надзвичайно тонкий слух. На вухах у багатьох видів є козелок, який слугує для посилення та кращого сприйняття звуків.
- Кажани мають репутацію переносників сказу. Проте насправді дуже невелика кількість цих тварин є переносниками цієї хвороби.
- Хіроптерологія – наука, що присвячена вивченню кажанів.

Що їдять кажани?

- Малі рукокрилі – переважно комахоїдні тварини. Більшість кажанів харчується комарами, нічними метеликами, тарганами та жуками. Маленький бурий кажан (*Myotis lucifugus*) з роду Нічниця може з'їсти 500 комах за годину. Колонія кажанів може з'їсти 227 тисяч кг жуків за ніч.
- Для пошуку здобичі кажани використовують ехолокацію. Під час польоту ці тварини видають пронизливі писки та клацання, які люди не чують. Коли звукові хвилі, створені писком кажана, торкаються об'єкта, звук луною повертається до тварини.
- Деякі види кажанів харчуються рибою. Вони літають над водою, та хапають здобич кігтями. Ще деякі види кажанів можуть полювати на мишей та жаб.
- Крім того, є ще кажани-вампири чи кровососи, що належать до підродини Кровососові та зустрічаються на теренах Південної Америки та Мексики. Вони харчуються кров'ю будь-якої теплокровної тварини.
- Проте це міф, що кажани-вампири висмоктують всю кров з тварини. Вони кусають корову, вівцю чи птаха, коли той спить, та злизують кров, яка витікає з ноги чи іншої частини тіла. При цьому кажани-вампири поглинають лише 20-30 мілілітрів (приблизно 2 чайні ложки) крові.

Хижаки та загрози кажанам

У кажанів є декілька хижаків, включаючи сов, соколів та орлів серед птахів, а також змії, ракунів та котів. Сова може сісти на дерева біля печери чи мосту, де спить кажан, та схопити його, коли він вилітає на полювання надвечір. Крім того, ракун або змія можуть підняти дитинча кажана, яке впало з «рук» матері на землю.

Також кажани стикаються з загрозою втрати свого середовища існування через вирубку дерев. Якщо цих тварин потурбувати під час сплячки, то вони можуть померти від холоду або голоду. Деяким видам кажанів загрожує знищення через те, що у деяких культурах цих ссавців використовують як їжу чи ліки.

Хвороба, відома як «синдром білого носа», викликає загибель як молодих, так і дорослих кажанів під час їхньої сплячки. Це захворювання забирає запас жиру під час сну.

Через це кажан може прокинутися та вилетіти з печери у пошуках їжі. При цьому значна імовірність того, що ослаблений кажан буде голодувати, оскільки взимку комах мало.

Популяція кажанів

Ці тварини загалом викликають найменше занепокоєння. Чимало видів процвітає та зростає у популяції, тоді як у більшості чисельність залишається досить стабільною.

Проте окремі види на певних територіях можуть знаходитися під загрозою зникнення. До того ж ці тварини завжди потребують зусиль для збереження, оскільки у більшості з них народжується лише 1 дитинча на рік.

Через інтенсивний розвиток промисловості та сільського господарства чисельність кажанів стрімко зменшується. Усі кажани у фауні України занесені до Червоної книги. Наприклад, малий підковик має статус вразливого виду, а велика нічниця – рідкісного.